

FUNCȚIONALITATEA PRINCIPIULUI SEPARAȚIEI PUTERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PROBLEME, ABORDĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI TENDINȚE

DOI: 10.5281/zenodo.2907044

CZU: 342.3/.4(478)

Doctor habilitat în științe juridice, profesor universitar **Andrei SMOCHINĂ**

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Doctor în drept, profesor universitar **Carolina SMOCHINA**

Universitatea Europeană din Lefke, Cipru de Nord

FUNCTIONALITY OF THE PRINCIPLE OF SEPARATION OF POWERS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ISSUES SCIENTIFIC APPROACHES AND TRENDS

Summary. The importance of knowing and researching the transformations of content that arose in the national constitutional law after the historical act of proclaiming the independence of the Republic of Moldova on 27 August 1991 derives from the need to establish with precision whether the process of orienting the political system of the Republic of Moldova towards a liberal democracy as well as the tendencies in the institutional construction of the public authorities and the mechanisms of governance in terms of the functionality of the principle of the separation of powers in the state, can be considered positive that can develop according to the conceptual system of the contemporary constitutional doctrine, and not only.

The paper debates with historical and theoretical considerations on the functionality of the principle of separation of powers in the Republic of Moldova, in order to analyse successively the functional capacity of the government in the Republic of Moldova, as well as the evolution of the central public authorities, and not only. The theoretical-scientific and practical-applicative researches carried out within the nominated project contain conclusions and recommendations, including legislative proposals de lege - ferenda aimed at improving the state's legislative system, protecting citizens' rights and freedoms, making central and local government more efficient, promoting integration processes, law enforcement, which in reality become known to a large circle of specialists involved in the examination, support and expertise of these works, the results being capitalized by the state authorities. The paper reflects the approaches of the theoreticians regarding the different stages of development and practical manifestation of the mechanisms of governance in the Republic of Moldova through the separation of powers. Various aspects of the problem proposed in the scientific study have become, and we are sure, will be the subject of discussion for researchers and beyond.

Keywords: efficient governance, functional capacity, separation of powers, institution building, liberal democracy, political power, specialized bodies, balance of powers.

Rezumat. Importanța cunoașterii și cercetării transformărilor de conținut care, survenite în dreptul constituțional național după actul istoric de proclamare a independenței Republicii Moldova la 27 august 1991 [1], derivă din necesitatea de a stabili cu precizie dacă procesul de orientare a sistemului politic al statului Republica Moldova spre o democrație liberală, precum și tendințele în construcția instituțională a autorităților publice și a mecanismelor de guvernare prin prisma funcționalității principiului separației puterilor în stat pot fi considerate pozitive și se dezvoltă în conformitate cu sistemul conceptual al doctrinei constituționale contemporane.

Lucrarea debutează cu raționamente istorice și teoretice privind funcționalitatea principiului separației puterilor în Republica Moldova pentru a analiza apoi, în mod succesiv, capacitatea funcțională a guvernării în Republica Moldova, precum și evoluția autorităților publice centrale. Cercetările teoretico-științifice și practico-aplicative realizate în cadrul proiectului nominalizat conțin concluzii și recomandări, inclusiv propuneri de lege – ferenda, menite să contribuie la perfecționarea sistemului legislativ al țării, protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor, eficientizarea administrației de stat centrală și locală, promovarea proceselor integraționiste, asigurarea ordinii de drept, care în realitate devin cunoscute unui cerc larg de specialiști implicați în examinarea, susținerea și expertizarea acestor lucrări, rezultatele ajungând să fie valorificate de autoritățile statale. În lucrare sunt reflectate abordările teoreticienilor privind diferite etape de dezvoltare și manifestare practică a mecanismelor de guvernare în Republica Moldova prin prisma separației puterilor. Diverse aspecte ale problematicii propuse în studiul științific au devenit și, suntem siguri, vor constitui obiect de discuții pentru cercetători și nu numai.

Cuvinte-cheie: guvernare eficientă, capacitate funcțională, separația puterilor, construcție instituțională, democrație liberală, putere politică, organisme specializate, echilibrul puterilor.

PRELIMINARII

Paginile acestei lucrări sunt rezultatul unui studiu atent al temei individuale de cercetare „Construcția mecanismelor de guvernare în Republica Moldova” în cadrul proiectului instituțional „Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european”, gestionat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, care ne-a oferit prilejul să cunoaștem îndeaproape fenomenul funcționalității principiului separației puterilor în Republica Moldova prin manifestările modernizatoare ale mecanismelor de guvernare a țării în baza proiectului european, precum și ansamblul legilor în baza cărora au fost organizate și funcționează.

Exemplu poate servi calitatea funcționării Parlamentului și a dezbaterilor din Legislativul Republicii Moldova, precum și activitatea Guvernului, deoarece partidele politice au fost avantajate de transformarea republicii semiprezidențiale într-o republică parlamentară la început de mileniu prin modificarea procedurii de alegere a Președintelui Republicii Moldova. Astăzi, după cum menționează academicianul Ion Guceac [2, p.84], spre deosebire de perioada de până la 1994, în Republica Moldova există o Constituție funcțională, deși departe de a fi perfectă, care a pus temelia constituționalismului autohton, fiind o resursă importantă în realizarea statului de drept.

TEMEIURI ȘTIINȚIFICE PRIVIND IDENTIFICAREA CAPACITĂȚII FUNCȚIONALE A GUVERNĂRII PRIN PRISMA FUNCȚIONALITĂȚII PRINCIPIULUI SEPARAȚIEI PUTERILOR ÎN STAT

Funcționalitatea actuală a principiului separației puterilor în Republica Moldova constă în colaborarea autorităților legislative, executive și jurisdicționale pentru executarea funcțiilor sale în scopul creării unui echilibru și prevenirii unui eventual abuz din partea acestora. Or, Republica Moldova se confruntă cu fenomenul presiunilor asupra justiției. Sistemul judecătoresc nu a devenit încă un garant al echității sociale, constată academicianul Ion Guceac [2, p. 84].

Aplicarea principiului separației puterilor generează mari dificultăți în realizarea puterii în statele aflate în tranziție, devenind o problemă care suscită diverse dezbateri științifice și la Chișinău. După cum consideră pe bună dreptate cercetătorul P. Varzari, „criza politică, care dăinuie în Republica Moldova de mai mult timp, atrage atenția asupra relației defectuoase dintre democrație și mecanismele de exercitare a puterii de stat, dintre guvernare și scopurile asumate” [3, p. 198].

Astfel, autoritățile publice s-au confruntat cu mai multe dificultăți și probleme greu de soluționat cu referire la posibilitatea de a face anumite evaluări ale calității guvernării statului nostru. Nu rare sunt cazurile când puterea, fie legislativă, fie executivă, tinde „să-și depășească prerogativele, prin imixtiune în competențele stabilite constituțional ale altor instituții”, constată Vugar Novruzov [4, p. 644] în teza de doctor în drept *Probleme actuale ale formării mecanismului puterii în țările aflate în tranziție*. El menționează, totodată, că cea mai afectată este puterea judiciară, pe care încearcă să o plaseze sub influența proprie și parlamentul, și guvernul, și șeful statului.

În prezenta lucrare vom releva, în linii generale, capacitatea funcțională a guvernării în Republica Moldova prin prisma funcționalității principiului separației puterilor în stat. Tema nu este abordată accidental. În doctrina juridică, problema funcționalității principiului separației puterilor în stat a constituit întotdeauna un obiect investigățional.

Astfel, printre principiile definitorii ale statului de drept se înscrie, în primul rând, principiul separației puterilor în stat. V. Mișin, în lucrarea *Problemy razdelenija vlastej v gosudarstve v perehodnom periode* menționează: „Cu ajutorul principiului separației puterilor statul de drept se organizează și funcționează în baza normelor de drept: autoritățile publice funcționează în cadrul competențelor sale, fără a se înlocui una pe alta, se stabilește un control reciproc, balanța și contra balanța în relațiile reciproce între autoritățile statului în realizarea puterii legislative, executive și jurisdicționale” [5, p. 15].

Potrivit Curții Constituționale a Republicii Moldova, implementarea practică a principiului separației puterilor în stat reprezintă, la rândul său, o condiție primordială de edificare și funcționare a unui stat de drept [6].

RĂDĂCINILE ISTORICE ALE TEORIEI SEPARAȚIEI PUTERILOR ÎN STAT

Sub aspectul apariției sale, teoria separației puterilor în stat trebuie considerată drept o exprimare a doctrinarilor inspirată din nevoile sociale care a devenit realitate. Indiscutabil, ideea separației puterilor se regăsește în practica socială în baza evoluției structurii mecanismului statului. Principalele configurații pentru argumentarea generală a principiului separației puterilor le oferă lucrările gânditorilor antici Herodot, Xenofon, Platon și Aristotel, ulterior, opera autorilor din epoca medievală – Marsilio de Padova, Dante, Tommaso Campanella, Jean Bodin, Niccolo Machiavelli ș. a., și modernă – John Locke, J. J. Rousseau, D. Diderot.

Charles Luis Montesquieu în lucrarea *Despre spiritul legilor* [7], a demonstrat că puterea politică, ca fenomen, este unică, ea poate și trebuie să fie distribuită pentru a fi exercitată unor organisme diferite, cărora le sunt repartizate sau încredințate anumite atribute, prerogative de conducere. „Orice proces de conducere social-politică, care se desfășoară în vederea realizării unor obiective de interes general sau prin care se urmărește binele comun al națiunii, presupune specializarea activităților statale, instituindu-se în acest scop, organisme investite cu autoritate, capabile să desfășoare continuu aceleași tip de activități și practici”, menționează profesorul Boris Negru [8, p. 41]. Dincolo de toate considerațiile expuse, statul are de îndeplinit un șir de funcții, trei dintre acestea fiind principale: legislativă, executivă și jurisdicțională.

De asemenea, cercetarea complexă a funcționalității principiului separației puterilor în stat de-a lungul istoriei statului și dreptului, inclusiv situația la acest capitol în zilele noastre a fost și rămâne o temă de strictă actualitate pentru cercetători. Niciodată nu a existat și nu poate exista o concepție unică, mai ales că în perioadele de mari transformări economice și sociale a jucat un rol însemnat constituirea conceptului de distribuire a funcțiilor aparținând autorităților de guvernare anumitor organisme specializate, investite cu prerogative de putere, ceea ce a reprezentat un factor de civilizație și progres. Separația puterilor, stabilită în primele generații de constituții, este triada clasică a puterilor legislativă, executivă și judiciară atribuite Parlamentului, Președinției, Cabinetului și instanțelor de judecată sub diferite forme, în funcție de forma de guvernare și tradiția politică [9, p. 82].

Referindu-se la aceasta, profesorul Genoveva Vrabie precizează că „principiul separației puterilor trebuie analizat prin prisma principiului suveranității poporului, ca unic titular al acesteia și că separația puterilor în stat trebuie privită în strânsă legătură cu principiul realizării puterii poporului prin reprezentanții săi” [10, p. 122], adică și prin calitatea guvernării.

Este adevărat că teoria separației puterilor poate fi considerată drept una dintre cele mai avansate și mai potrivite concepții de organizare a puterii de stat [11, p. 71-72]. O dovadă incontestabilă că principiul separației celor trei puteri nu și-a epuizat forța de atracție este faptul că acesta a fost acceptat și de Biserica Catolică [12, p. 30].

Urmând aceeași linie de idei, profesorul Victor Popa precizează că „...nu există un etalon al separării, sau al echilibrului puterilor, după care s-ar putea verifica corectitudinea aplicării principiului. Fiecare stat își găsește mecanismele necesare pentru a echilibra puterile, pentru exercitarea atribuțiilor ce le revin în limitele

stabilite de Constituție, pentru a nu a permite uzurparea puterii, suprimarea democrației și libertății” [13, p. 7].

O amplă cunoaștere și o percepere adecvată a instituționalizării principiului separației puterilor în stat ne-a facilitat-o doctrinarii școlilor științifice. Demersuri speciale pentru racordarea procesului de guvernare la sistemul separației puterilor în stat se regăsesc în Franța, Germania, România, Rusia etc. [12, p. 22]. Impresionează și publicațiile științifice din Republica Moldova consacrate instituționalizării principiului separației puterilor. În această ordine de idei, remarcăm contribuția esențială în studiul problemei investigate a cercetătorilor Vladimir Mocreac, Elena Aramă, Grigore Fiodorov, Sergiu Cobăneanu, Victor Popa, Boris Negru, Gheorghe Costachi, Gheorghe Avornic, Dumitru Baltaga, Ion Guceac, Serghei Țurcan, Teodor Cârnaț, Vadim Mișin etc. Susținem opinia cercetătorilor potrivit căreia teoria separației puterilor este una dintre cele mai avansate și mai potrivite concepții ale autorităților de stat și se justifică prin dispozițiile constituționale care, în același timp, reflectă relațiile dintre autoritățile publice. Prin urmare, Constituția Republicii Moldova protejează cetățenii prin garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, asigură respectarea principiului separației puterilor în stat și pluralismul politic.

FUNDAMENTAREA ISTORICĂ A ASCENSIUNII SPRE O GUVERNARE DEMOCRATICĂ ÎN BAZA PRINCIPIULUI SEPARAȚIEI PUTERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Pentru a cunoaște și înțelege adecvat ascensiunea țării noastre spre principiile de guvernare democratică vom aminti schimbările radicale legate de prăbușirea regimului totalitar, precum și poziția unitară a democrațiilor occidentale, coordonarea forțelor antisocialiste în statele Europei Centrale și de Sud-Est în ultimul sfert de secol și la început de mileniu.

Este cazul să explicăm că așa-numitele Constituții ale RSSM din 1941 și 1978, în condițiile unui regim totalitar, nu aveau cum stipula principiul separației puterilor, instituind o structură a organelor republicii moldovenești întemeiată pe principiul puterii unice, ele supunându-se Sovietului Deputaților Poporului, iar în ultimă instanță, Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Apelând la datele istorice, nu putem să nu recunoaștem că poporul nostru nu a beneficiat de o conducere democratică și nu conștientizaseră, în perioada regimului totalitar, faptul că era barat drumul spre valorile civilizației de existență, bazate pe principiul dreptății și al umanismului [14, p. 177].

Procesul cercetării ne-a convins, cu siguranță, că în ultimele decenii ale secolului trecut lumea s-a dezvoltat într-un mod rapid, cunoscând alte dimensiuni politice. Să facem doar o constatare: întreaga societate moldovenească tindea să intre în albia democrației de tip occidental. Teoreticienii și practicienii nominalizați au dedus că singura modalitate de consacrare a separației puterilor în Republica Moldova a fost desprinderea definitivă de URSS, care a permis poporului nostru să-și edifice un nou regim constituțional potrivit teoriei separației puterilor legislativă, executivă și judecătorească.

Această poziție este, în viziunea noastră, lesne explicabilă. Documentul politic în care s-a enunțat principiul dat a fost Declarația de independență din 27 august 1991 [9]. Consacrarea acestui principiu în declarație este semnificativă. Astfel, Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 a inclus dispoziții privind drepturile omului și o clară separare a celor trei puteri. Art. 6, intitulat „Separația și colaborarea puterilor”, prevede expres că în Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției [1, p. 41].

Această prevedere reprezintă nu numai o aplicare corectă a principiului separării puterilor în Republica Moldova, dar și o constantă în aplicarea principiului dreptății în raporturile dintre autoritățile publice „sub aspectul interacțiunii care se manifestă prin anumite implicații reciproce în sfera de activitate a autorităților, statuând echilibrul puterilor în stat” [1, p. 41].

Modul în care a fost statornicit acest principiu în formule moderne de Parlamentul Republicii Moldova și a stabilit raporturile, absolut necesare pentru o bună organizare a vieții de stat între autoritățile publice în Republica Moldova, dovedește că arhitectii Legii fundamentale a statului nostru aveau o reprezentare clară asupra esenței principiului separației puterilor în stat și a modalităților corespunzătoare doctriinelor constituționale moderne ale elitei politice din anii 1988–1994.

De asemenea, putem menționa că, *de facto*, Comisia pentru elaborarea proiectului de Constituție (președinte – M. Snegur), formată la 19 iunie 1990, avea la îndemână mai multe modele și concepții potrivite ale autorităților de stat. Comisia pentru elaborarea proiectului nu s-a decis asupra unui model pe care să-l copie, ci ținând cont de faptul că puterea de stat derivă din suveranitatea națională și aparține exclusiv unui singur titular – poporului Republicii Moldova – a identificat o soluție de constituire a unui stat democratic și de drept pe principiul separării puterii, care să

folosească experiența acumulată în acest domeniu de alte state, precum Franța, România etc.

Merită a fi reținute și realizările autorilor Legii fundamentale a Republicii Moldova. Cercetătorii noștri au demonstrat că dispozițiile din Constituție se regăsesc într-o viziune și un limbaj comun, în cultura juridică europeană și dincolo de aceste granițe convenționale, reprezentând o vitalitate în dreptul constituțional și în teoria generală a dreptului. În același timp, menționează academicianul Ion Guceac, „trebuie să accentuăm că în calitate de veritabil stat de drept poate fi recunoscut doar statul în cadrul căruia a avut loc o modernizare complexă ori, mai bine spus, o reformă cuprinzătoare a sistemului politic și a celui economic, în urma căreia sunt așteptate schimbări radicale în sfera socială și vor fi instituite noi valori și standarde de cultură, spiritualitate și moralitate” [2, p. 79].

În Republica Moldova, conform Constituției, puterile se identifică astfel: autoritatea legislativă – cu Parlamentul, organ reprezentativ suprem legislativ (art. 60 – art. 76); autoritatea executivă – cu Președintele Republicii Moldova (aflat în fruntea autorității executive, dar nu și în cea de șef al Guvernului, Guvernul și administrația publică (art. 77 – art. 103; art. 107 – art. 113); autoritatea judecătorească – cu autoritățile judecătorești, reprezentate de Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel și judecătoriile de drept comun sau specializate (art. 114 – art. 121).

În decursul celor aproape trei decenii de aplicare, teoria separației celor trei ramuri în Republica Moldova a preluat forme distincte. Au fost stabilite atribuțiile fiecărei autorități și separația lor strictă, prin abilitarea fiecăreia cu mijloace eficiente de control asupra celorlalte [5, p. 99-103].

Astfel, în 1994 s-a conturat angajamentul explicit pentru crearea unui stat contemporan – Republica Moldova, în baza doctrinei Parlament – Președinte – Guvern, în care veriga principală a întregului sistem politic ar reveni președintelui republicii. Această tendință a fost și este prezentă în țara noastră: experimentul se derulează în căutarea unui model al instituției șefului statului apropiat de regimul parlamentar.

În acest sens survin un șir de întrebări: care este caracterul instituției prezidențiale între ramurile puterilor în stat; de care este mai aproape: sau este un sprijin al Parlamentului și al Guvernului, sau se plasează în afara piramidei; în ce măsură președintele este reprezentantul poporului în stat? [15, p. 81].

Totodată, s-au atestat modificări pregnante ale raportului între puteri, în beneficiul uneia sau alteia dintre ele, deși prevederile constituționale care reglementau distribuția atributelor de putere au rămas aproape neschimbate. De pildă, în practica constitu-

țională a Republicii Moldova, raporturile între puteri, îndeosebi între autoritatea executivă și cea legislativă, cunosc o evoluție distinctă în fiecare legislatură, respectiv mandat prezidențial.

REFORMA CONSTITUȚIONALĂ

Începând cu sfârșitul secolului al XX-lea, Republica Moldova accede la o nouă treaptă, net superioară, în dezvoltarea constituțională. Intră în vigoare noi acte constituționale. În primul rând, în timpul remodelării instituției președintelui în Republica Moldova prin Legea nr.1115-XIV cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova din 5 iunie 2000 nu s-au putut limpezi unele chestiuni legate de accesibilitatea legii și de faptul că procesele de judecată trebuie să fie corecte, sau cum poate fi îmbunătățită organizarea sistemului judiciar și asigurată imparțialitatea acestuia. Astfel, a fost lăsată în cădere liberă chestiunea privind caracterul și natura doctrinei echilibrului de puteri în stat.

Modificările Constituției au limitat competența și rolul Președintelui Republicii în favoarea Guvernului și a Parlamentului. Astfel, Președintele Republicii Moldova, conform articolului 78 din Constituție, nu mai putea fi ales de corpul electoral și prin sufragiu universal, ci era ales de Parlament. Dar, pentru ca Președintele să realizeze pe deplin funcțiile exclusive și numai în cadrul Constituției, el trebuie să fie protejat de încercările și de posibilitățile influențelor de grup, de interes și de partid. În acest context, subliniază profesorul Al. Arseni, practica constituțională a elaborat câteva garanții, printre care „incompatibilitățile” și „imunitatea” [16, p. 331].

Prof. Gheorghe Costachi subliniază că unul dintre criteriile principale ale consolidării statului Republica Moldova, ca, de altfel, și în alte state dezvoltate, constituie separația puterilor, prin care se asigură, în cel mai eficient mod, protecția democrației. Atunci când ramurile puterii de stat sunt delimitate, nicio persoană, niciun organ nu pot domina deplin puterea de stat [17, p. 55].

După cum menționează prof. Alexandru Arseni, importanța împuternicirilor ce se deleagă, rostul său statal-juridic, funcția de legiferare a impus și autonomia în sistemul autorităților statale. Profesorul pe bună dreptate subliniază că s-au căutat și practicat soluții pentru ca parlamentul să fie independent autonom în exercitarea atribuțiilor sale, atribuții atât de importante, și totodată să fie o eficientă contrapondere față de guvern [18, p. 183].

Potrivit prevederilor art. 2 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova, suveranitatea națională aparține

poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție. Întru dezvoltarea acestui principiu al suveranității naționale, art. 60 alin.(1) din Constituție stipulează: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului”. În continuare profesorul Alexandru Arseni consideră că Parlamentul (sediul suveranității naționale și organul reprezentativ suprem al poporului) este o instituție politico-juridică statală, rezultată din libera expresie de voință a corpului electoral – exponent al suveranității naționale, menită să exercite puterea legislativă [18, p. 183].

În același timp, trebuie de reținut faptul că funcționalitatea principiului separației puterilor, fiind un concept necesar și util, nu se va manifesta numai prin consacrarea elementelor acestuia în textul constituțional. Dintr-o analiză a doctrinei despre separația puterilor, mai ales privind țările care s-au desprins de regimul totalitar, se poate observa că această este o operă comună – un proces, scopul fiind bine determinat. În această ordine de idei, din păcate, la ora actuală nu putem afirma că în Republica Moldova puterile sunt separate distinct.

CE VA FI ATUNCI CU STATUL? ARE OARE PRINCIPIUL SEPARAȚIEI PUTERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA O ȘANSĂ DE SUPRAVIEȚUIRE ÎN VIITORUL DOMINAT DE MARI REFORME INSTITUȚIONALE?

Sunt discutabile și alte prevederi constituționale ce se referă la imperfecțiunea unor elemente ale republicii parlamentare prezente în Constituția Republicii Moldova cu elemente ale republicii prezidențiale. Am putea menționa în acest sens unele polemici doctrinare, și nu numai, din societatea noastră:

- încercarea de a identifica soluții noi de stabilire a unei puteri executive durabile în țară soldată cu renunțarea la practica politică de până la anul 2016 când președintele era ales de parlament;

- discuțiile cu privire la substituirea alegerilor indirecte cu cele directe ale Președintelui Republicii Moldova, care ar pune capăt „intrigilor dintre partide”;

- funcționalitatea sistemul politic, bazat pe principiile parlamentarismului în condițiile rivalității mai multor partide, care s-a dovedit a fi nereceptiv la problemele complicate social-economice și la fenomenele de criză din societatea Republicii Moldova;

- reglementarea detaliată a funcționării principiului separației puterilor în Republica Moldova: poate

sau nu contribui aceasta la constituirea unui sistem rațional al parlamentarismului?

- scopul pe care-l urmărește republica cu atribuții sporite pentru șeful statului în această evoluție a autorității prezidențiale;

- formele concrete ale interacțiunii între președinte și premier.

În sfârșit, nu putem încheia comentariile noastre, fără a ne întreba ce formă de guvernământ avem în stat – semiprezidențială sau parlamentară și ce se doarește?

Mai târziu, printr-o interpretare extensivă a anumitor texte constituționale, Parlamentul devine mai puternic decât Guvernul, fără ca echilibrul constituțional între puteri să fie grav deteriorat.

FENOMENE NEGATIVE

Împărtășim opinia că o altă deformare în practică a principiului separației celor trei puteri este delegarea legislativă, care constă în transmiterea legală și legitimă de către Parlament puterii executive a unora dintre prerogativele sale legislative [12, p. 302]. În felul acesta, Executivul moldovenesc dobândește în anul 2000 o putere proprie de reglementare, aceasta constând în dreptul de a emite în anumite condiții norme general-obigatorii având ca forță juridică a legii ordonanțele. Necesitatea unei asemenea delegări legislative este motivată în esență prin avantajul adoptării unor reglementări de o strictă specializare. Astfel, dr. Serghei Țurcan precizează: „Parlamentul, ca organ reprezentativ suprem, evident, continuă să predomine în procesul legiferării, însă această funcție a sa este tot mai des partajată cu Executivul” [19, p. 119].

Apreciem ca fiind relevantă pentru studiul nostru definiția atestată în monografia prof. V. Balmuș și dr. N. Lungeanu. În opinia lor, „transmiterea împunătorilor legislative este nu altceva decât lărgirea temporară a drepturilor puterii executive în exercitarea activității legislative, care nu atentează la principiul separației puterilor, dar îi atribuie o interpretare contemporană în lumina concepției colaborării ramurilor puterii de stat” [20, p. 204].

CARE SUNT PREMISELE FUNDAMENTALE PENTRU STRATEGIA REFORMELOR INSTITUȚIONALE?

Pentru a răspunde la această întrebare, mai întâi vom afirma că procesul respectiv nu poate fi aplicat superficial deoarece este complicat. Dintre opțiunile strategiei, le vom sublinia pe cele mai relevante pentru construcția mecanismelor statale din țara noastră.

Constituția, ca și orice act de drept, se impune prin capacitatea ei de a reglementa relațiile sociale, în-deosebi unele atât de importante precum raporturile dintre puterea de stat și statutul juridic al individului [21, p. 147]. Capacitatea constituției de a reglementa raporturile dintre autoritățile publice este determinată, în primul rând, de funcționalitatea principiului separației puterilor în stat. În literatura de specialitate se menționează că „principiul separației puterilor face parte din principiile generale ale sistemului dreptului constituțional ce nu reglementează nemijlocit relațiile sociale, dar prin norme concrete de drept constituțional” [22, p. 19].

Parlamentele din diferite state întreprind eforturi pentru contrabalansarea puterii Executivului. În sprijinul acestei afirmații stau constituțiile țărilor din sud-estul Europei de inspirație occidentală din Franța, Italia, Germania etc. În ceea ce privește conclucrarea autorităților legislative și executive în procesul adoptării legilor, dr. Serghei Țurcan precizează că, indiferent de forma de guvernământ, prin dispoziții constituționale, practic în toate statele autoritățile executive sunt investite cu anumite atribuții ce le permit să influențeze activitatea legislativă a Parlamentului sau chiar să dirijeze unele etape ale procesului legislativ [19, p. 121].

Deși aceste probleme rămân o constantă a activității de conducere politică din evoluția modernă a principiului separației puterilor, nu ar trebui să excludem și alți factori noi, menționează Cristian Ionescu:

a) participarea maselor la conducerea prin referendum și inițiative legislative populare, restrângându-se astfel principiul reprezentării;

b) instituționalizarea în constituții a unor autorități noi, având rolul și funcțiile ombudsmanului, în urma căreia apar forme noi de control asupra autorităților administrației publice centrale și locale;

c) înființarea unor organisme auxiliare ale diferitor puteri, cum ar fi Consiliul Legislativ, care funcționează pe lângă Parlamentul României, Consiliul Superior de Apărare, afiliat Executivului, Consilii Supreme ale Magistraturii, cu atribuții în organizarea puterii judecătorești, Curțile de Conturi etc.;

d) recurgerea la justiția constituțională, înfăptuită de o autoritate politică jurisdicțională independentă (Curțile Constituționale);

e) instituționalizarea unor cvasiforme de „control cetățenesc” asupra unor departamente ale executivului prin sesizarea instanțelor de contencios administrativ, în legătură cu acte administrative ilegale și abuzuri ale administrației;

f) dublarea principiului separației puterilor cu raporturile politice între majoritatea parlamentară

(Guvernul majoritar) și opoziție, din care pot să rezulte transpunerea regulilor jocului specific separației puterilor în confruntări între partidele politice parlamentare;

g) controlul societății civile, îndeosebi prin mijloace de presă, asupra mecanismelor de decizie guvernamentală și transpunerea procesului de guvernare, ceea ce duce la desacralizarea puterii și la sporirea responsabilității autorităților legislative, executive și judecătorești față de cetățeni [12, p. 306-307].

CONCLUZII

În baza investigațiilor efectuate în prezenta lucrare asupra funcționalității principiului separației puterilor în Republica Moldova, considerăm că principalele concluzii de ordin teoretic și practic sunt următoarele:

- principalele instituții ale mecanismului de guvernare în Republica Moldova sunt: șeful statului, parlamentul, guvernul și organele supreme ale justiției;

- separația puterilor în Republica Moldova a însemnat acea victorie împotriva puterii unice în anii '90 ai secolului trecut în care condițiile vieții economice și sociale o impuneau ca singura modalitate de eliminare a piedicilor, a îngrădirilor la care era supusă însăși dezvoltarea societății moldovenești prin acel regim totalitar;

- principiul separației puterilor este coroborat de buna funcționare a statului, marcat de interesele societății prin reglementările legale, care constituie un mod obiectiv de a contempla ansamblul instituțiilor, metodelor și mijloacelor prin care se realizează puterea;

- recunoașterea deplină a rolului pe care îl are principiul separației puterilor în stat s-a făcut prin activitatea de instituționalizare în Constituția Republicii Moldova din 1994;

- principiul separației puterilor în stat rămâne fundamentul teoretic și esența ideatică a modului de organizare a autorităților legislative, executive și jurisdicționale și a raporturilor dintre ele;

- analizând atent lucrările de specialitate am îndrăznit a contrazice afirmațiile unor predecesori din Republica Moldova, afirmații insuficient argumentate, și am apreciat că se impune un studiu științific aparte asupra funcționalității principiului nominalizat;

- principiul separației puterilor în Republica Moldova este tot mai mult afectat prin extinderea competențelor Parlamentului;

- cu toate acestea, funcționalitatea principiului separației puterilor în Republica Moldova reprezintă acea normalitate de care are nevoie societatea;

- în acest context, este cunoscut faptul că legiuitorul reglementează pe larg și colaborarea între autoritatea

judecătorească și cea legislativă, colaborarea dintre autoritatea executivă și cea judecătorească în multiple articole din Legea Fundamentală;

- oricât am fi de mândri de Constituția statului nostru, odată cu trecerea timpului societatea se schimbă, la fel și realitatea politică, de aceea elaborarea unei noi constituții va deveni o forță de atracție și va netezi calea spre modul de transpunere practică a principiului separației puterilor, ceea ce impune perspective noi de analiză a teoriei de echilibru și colaborare a puterilor în statul nostru.

BIBLIOGRAFIE

1. Declarația de independență a Republicii Moldova din 27 august 1991. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr.11-12, art.103, 118.

2. Guceac I. Constituționalismul și statul de drept în Republica Moldova. Realități și perspective. În: Akademos, nr. 3 (46), 2017, p. 78-85.

3. Varzari P. Elita politică și birocrăția în contextul realizării reformelor democratice (cazul Republicii Moldova). Monografie. Chișinău: Pontos, 2013. 366 p.

4. Costache Gh. O viață dedicată dreptului și științei. Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 944 p.

5. Мишин В. Проблемы разделения властей в рамках правового государства. În: Materialele conf. int. șt. practice „Edificarea statului de drept”, Chișinău, 26-27 sept. 2003. Chișinău: Bons Offices, 2003, p. 99-103.

6. Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 09.02.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 38-41/7 din 24.02.2012.

7. Montesquieu Ch. Despre spiritul legilor. București: Editura Științifică, 1964. 240 p.

8. Constituția Republicii Moldova: comentariu / coord. de proiect: Klaus Solifrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: ARC, 2012. 576 p.

9. Tanchev E. Proiectarea revizuirii constituționale și implicațiile funcționale în separația puterilor în stat. În: Materialele Conferinței Internaționale „Raporturile Curții Constituționale cu celelalte autorități publice” din 24 septembrie 2015. Chișinău: ARC, 2016. 308 p.

10. Vrabie Genoveva. Drept constituțional și instituții politice contemporane. Ediția a treia revăzută și întregită. Iași: Team, 1995. 398 p.

11. Arseni A., Barbat P. ș. a. Constituția Republicii Moldova. Comentată articol cu articol. Vol. I. Chișinău: Civitas, 2000. 175 p.

12. Ionescu C. Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice. Vol. I, ediție revăzută și adăugită. București: Lumina Lex, 2001. 590 p.

13. Popa V. Avantajele și dezavantajele teoriei separației puterilor în stat. În: Symposia professorum. Seria Drept, ULIM, 1999, p. 6-8.

14. Smochină A. Organele constituționale ale Republicii Moldova în condițiile regimului totalitar. Chișinău: Tipografia PRAG – 3, 2001. 192 p.

15. Smochină A. Instituția prezidențială în Republica Moldova: probleme, aspecte contradictorii. În: Materialele conf. int. șt. practice „Edificarea statului de drept”, Chișinău 26-27 sept. 2003. Ch.: Bons Offices, 2003, p. 80-87.

16. Arseni A. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2014. 468 p.

17. Costachi Gh. Spre o statalitate democratică și de drept. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. 212 p.

18. Arseni A. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2014. 468 p.

19. Țurcan S. Exercițarea funcției legislative a statului: separarea rigidă sau colaborarea autorităților legislative și

executive. În: Materialele conf. int. șt. practice „Edificarea statului de drept”, Chișinău 26-27 sept. 2003. Chișinău: Bons Offices, 2003, p.119-125.

20. Balmuș V., Lungeanu N. Delegarea: dimensiuni legale și doctrinare. Chișinău: Tipogr. AȘM, 2009. 376 p.

21. Guceac I. Constituția la răscruce de milenii. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2013. 416 p.

22. Arseni A., Ivanov V., Suholitco L. Dreptul constituțional comparat. Chișinău: CEP USM, 2003. 295 p.

23. Țurcan S. Exercițarea funcției legislative a statului: separarea rigidă sau colaborarea autorităților legislative și executive. În: Materialele conf. int. șt. practice „Edificarea statului de drept”, Chișinău 26-27 sept. 2003. Ch.: Bons Offices, 2003, p.119-125.

Maria Saka-Răcilă. *De la muncă*, tapiserie, 130,0 × 200,0 cm, 1975.